

DİN-in Polis Akademiyası "DİO-da idarəetmənin təşkili" kafedrasının rəisi, polis polkovniki, f-r.e.ü.f.d., dosent, əməkdar müəllim

Səməd Hübətov

DİN-in Polis Akademiyası "DİO-da idarəetmənin təşkili" kafedrasının baş müəllimi, polis polkovnik-leytenantı

Heydər Heydərov

İnformasiya cəmiyyəti və informasiya təhlükəsizliyi

Cəmiyyətin inkişafının müasir mərhələsi informasiya mühitinin artan rolu ilə xarakterizə olunur. İnformasiya mühiti dövlətin siyasi, iqtisadi, müdafiə və digər sistemlərinə aktiv təsir edən cəmiyyətin həyatının ən vacib faktorlarından biridir. Dövlətin milli təhlükəsizliyi informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Hal-hazırda informasiya milli strateji resurs olub, dövlətin ən əsas sərvətlərindən biri sayılır. İnformasiyalaşdırmanın təsiri altında cəmiyyətin bütün sahələri çeviklik və dinamiklik kimi yeni keyfiyyətlər almaqdadır. Lakin eyni zamanda informasiya təsirindən ictimai proseslərin potensial zəifliyi artır.

İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi Azərbaycan Respublikasının ən prioritet vəzifələrindən biridir. Dövlət hakimiyyət orqanları və təşkilatları Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyini rəhbər tutaraq informasiya resurslarının təşkil olunması və istifadə edilməsinə görə öz fəaliyyətlərində məsuliyyət daşıyırlar.

Elmi texniki tərəqqinin inkişafı artdıqca şəxsiyyətin, cəmiyyətin, dövlətin informasiya təhlükəsizliyi artmaqdadır və onun təhlükəsizliyi dövlət siyasətində müvafiq yeri tutmalıdır. İnformasiya irimiqyaslı qəzalara, hərbi konfliktlərə, dövlət idarəçiliyi, maliyyə sistemi və elmi mərkəzlərin fəaliyyətinin pozulmasına səbəb ola bilən faktora çevrilmişdir. Cəmiyyətin informasiyalaşdırılması səviyyəsinin artması onun informasiya təhlükəsizliyini daha etibarlı edir.

Müasir cəmiyyətin inkişafı informasiya mühitinin artan rolu ilə xarakterizə olunur. İnformasiya mühiti dövlətin siyasi, iqtisadi, müdafiə və digər sistemlərinə aktiv təsir edən cəmiyyətin həyatının ən vacib faktorlarından biridir. Dövlətin milli təhlükəsizliyi informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Hazırda informasiya milli strateji resurs olub, dövlətin ən əsas sərvətlərindən biri hesab edilir.

İnformasiyalaşdırmanın təsiri altında cəmiyyətin bütün sahələri çeviklik və dinamiklik kimi yeni keyfiyyətlər almaqdadır.

Elmi-texniki inqilab nəticəsində yaranan informasiya cəmiyyəti onun əsasını təşkil edən informasiyanı ən mühüm resursa və başlıca amilə çevirmişdir. Cəmiyyət tədricən öz informasiya infrastrukturunun vəziyyətindən müəyyən asılılıq vəziyyətinə düşür. Müasir dövrdə vətəndaşların, cəmiyyətin və dövlətin həyatında informasiya texnologiyalarının rolunun artması milli təhlükəsizliyin təmin olunması sistemində informasiya təhlükəsizliyi məsələlərini ön plana çıxarır.

Ölkəmizdə son illər aparılan sosial-hüquqi islahatlar, cəmiyyətin demokratik inkişafına, ölkəmizin beynəlxalq aləmə inteqrasiya olunmasına təsir göstərən əsas amillərdən birinə çevrilmişdir. Bu prosesin həyata keçirilməsi insanların konstitusion hüquq və azadlıqlarını, dövlətin, fiziki və hüquqi şəxslərin qanuni mənafeələrini hüquqazidd əməllərdən informasiya texnologiyalarını tətbiq etmədən etibarlı qorumaq mümkün deyildir. İnformasiya texnologiyaları qlobal telekommunikasiya məkanına inteqrasiya etməklə konstitusiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqların bərqərar olunmasına, dövlət strukturlarının, iqtisadi və sosial sahələrin, elm və təhsilin informasiyalaşdırmasına, ölkənin inkişafına, demokratik cəmiyyət quruculuğuna xidmət edir.

İnformasiya texnologiyalarının qlobal miqyasda yüksək sürətlə yayılması cəmiyyətin informasiya ilə təmin olunması ilə yanaşı yeni növ ictimai təzahürlərin – mütəşəkkil dəstələr tərəfindən informasiya və kommunikasiya texnologiyaları sahəsindəki nailiyyətlərdən istifadə etməklə transmilli cinayətlərin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur. Sərhədsiz kiberməkan fərdlərə və qruplara dövlətlərin yurisdiksiyalarındakı boşluqlardan cinayətkar məqsədlər üçün istifadə etməyə şərait yaradır. Kibercinayətkarlıq əksər hallarda cinayətkar və zərərçəkənin müxtəlif yurisdiksiyalarda yerləşməsi səbəbindən hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən bu cür cinayətlərin istintaqı və mühakimə olunmasına maneə törədir [1]. Beləliklə, cinayətlərinin kriminallaşmış tərkiblərinin, onların vəziyyətinin təhlili və inkişaf tendensiyalarının qarşısının alınmasında cinayət-hüquqi və təşkilati-texniki vasitələrin kompleksli tədqiqatına zərurət yaranmışdır.

Avropa Şurasının (AŞ) 2001-ci ildə Budapeştdə imzalanmış və 2004-cü ildə qüvvəyə minmiş Kibercinayətkarlıq və ya Budapeşt Konvensiyası kibercinayətkarlıqla mübarizədə tarixi nailiyyət hesab oluna bilər və bu günə qədər müvafiq sahədə aparıcı və ən çox istinad olunan beynəlxalq sənəddir [2]. 2014-cü ilin fevral ayına qədər Budapeşt Konvensiyası 49 ölkə tərəfindən imzalanmış, 41 ölkə tərəfindən ratifikasiya edilmişdir [3]. Azərbaycan da Budapeşt Konvensiyasını 30 iyun 2008-ci ildə imzalamış, 30 sentyabr 2009-cu ildə ratifikasiya

etmişdir. Milli qanunvericiliyin həmin Konvensiyadan irəli gələn öhdəliklərə uyğunlaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinə və digər normativ hüquqi aktlara müvafiq əlavə və dəyişikliklər edilmişdir [4].

İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 aprel 2014-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya” ölkənin informasiya məkanının təhlükəsizliyinin təmin olunması, bu sahəni tənzimləyən normativ hüquqi bazanın inkişaf etdirilməsi, bu istiqamətin əsas məqsədləri kimi müəyyən edilmiş və aşağıdakıların həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur [5]:

- informasiya təhlükəsizliyi sahəsində vahid dövlət siyasətinin, hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi;
- ölkənin milli informasiya məkanının və infrastrukturunun, o cümlədən informasiya təhlükəsizliyini təmin edən sistemin inkişaf etdirilməsi;
- ölkənin informasiya əlaqələrində xarici ölkələrdən texniki və texnoloji asılılığın azaldılması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- Elektron hökumət infrastrukturunun informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
- elektron təhlükələr barədə ölkə səviyyəsində məlumatlandırmanın həyata keçirilməsi;
- kibertəhlükəsizliyin gücləndirilməsi istiqamətində müvafiq texniki və metodiki vasitələrin yaradılması, tövsiyələrin hazırlanması və metodiki dəstəyin göstərilməsi;
- uşaqların qanunazidd məzmunlu saytlardan qorunması üçün “təhlükəsiz internet” mexanizminin işlənilməsi və tətbiqi;
- dövlət və qeyri-dövlət informasiya infrastrukturunu subyektlərinin kibertəhlükəsizlik üzrə fəaliyyətlərinin əlaqələndirilməsi;
- ölkənin informasiya təhlükəsizliyi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın təmin olunması.

Nəzərə almaq lazımdır ki, əsas Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən 17.02.2003-cü ildə qoyulmuş “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya”nın davamı olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən də bu strateji kurs dövlətin prioritet istiqaməti kimi müəyyən olunmuşdur.

Qeyd olunan faktorlar bir daha milli informasiya infrastrukturuna daxil olan mühüm strateji obyektlərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sisteminin yaradılması üzrə tədbirlər kompleksinin işlənilib hazırlanmasının vacibliyini əsaslandırır. Bununla bərabər qabaqcıl ölkələrin dünya təcrübəsini nəzərə almaqla “Azərbaycanın kibertəhlükəsizlik strategiyasının” qəbul edilməsi dövlətin milli təhlükəsizlik siyasətinin möhkəmlənməsinə xidmət edəcəkdir.

Kibercinayətkarlıqla effektiv mübarizənin aparılması və elektron hökumət infrastrukturunun təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün dövlət səviyyəsində müvafiq normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, beynəlxalq təcrübənin vaxtında öyrənilməsi və əldə olunmuş yeniliklərin tətbiqi bu təzahürlərin qarşısının alınmasında əhəmiyyətli töhfə verə bilər.

Ədəbiyyat

1. Wall D. S. The Transformation of Crime in the Information Age, 2007, Wiley, 2007, 288 p.
2. Convention on Cybercrime, Budapest, 21 November 2011, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/185.htm>
3. <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=185&CM=&DF=&CL=ENG>
4. "Kibercinayətkarlıq haqqında" Konvensiyanın Təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 30 sentyabr 2009-cu il, <http://www.cert.az/konvensiya.html>
5. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 aprel 2014-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya"